

AN OUTLINE OF THE ACTIVITY OF THE PROVINCIAL ASSOCIATION OF RURAL SPORTS CLUBS IN KIELCE DURING THE YEARS 1975-1998

Agata RAK

Doctoral student on AWF im. Jerzego Kukuczki in Katowice

Key words:

- Rural Sport,
- Tourism,
- Recreation,
- Professional sport,
- Sports Clubs.

Abstract:

The aim of the work is to bring an outline of the activity of the Provincial Association of Rural Sports Clubs in Kielce in years 1975 – 1998. This organization popularized tourism, recreation and amateur sport and developed professional sport among children, young people and adults in rural areas. The activity of the Association was run in the Kielce province. The content included in this study concerns organisational structure of Rural Sports Clubs, the statutory and financial activities, staff training, sports facilities, which the Association possessed in years 1975-1998. Furthermore, the study raises the matter of the organization of the sports and recreation events.

INTRODUCTION

The aim of this work is to bring an outline of the activity of the Provincial Association of Rural Sports Clubs in Kielce. An initial date in presented cause is year 1975. The Kielce province was created then. As for the closing date the year 1998 was chosen. Then, as a result of administrative reform, the Kielce province has ceased to exist.

The matter of the Rural Sports Clubs was considered by, e. g. S. Drażdzewski¹, J. Gaj and K. Hądzelek², M. Mazur³, E. Małolepszy⁴, B. Latuszkiewicz⁵. To the relevant period, in the repository of acts of Rural Sports Clubs in Kielce maintained printed material from the years 1975 – 1978, 1984 – 1990, 1996 – 1999. There are no reports from the years 1979 – 1983 and 1991 - 1995. Furthermore, B. A.⁶ and M.A.⁷ thesis and occasional publications, like

¹ Drażdzewski S., *Ludowe Zespoły Sportowe*, Warszawa 1974; Drażdzewski S., *Ludowe Zespoły Sportowe. Zarys dziejów 1946 – 1964*, Warszawa 1967.

² Gaj J., Hądzelek K., *Dzieje kultury fizycznej w Polsce*, Poznań 1997.

³ Mazur M., *50 lat LZS*, Piotrków Trybunalski 1997; Mazur M., *Ludowe Zespoły Sportowe w regionie łódzkim w latach 1946–2006*, Radomsko 2006.

⁴ Małolepszy E., *Kultura fizyczna w działalności wiejskich organizacji młodzieżowych w II Rzeczypospolitej*, Częstochowa 2004; Małolepszy E., *Rola i znaczenie turystyki w działalności Zrzeszenia Ludowe Zespoły Sportowe w Polsce w latach 1989–2010*, [w:] Drozdek – Małolepsza T., Rodziewicz – Gruhn J. (red.), *Z dziejów kultury fizycznej i turystyki w Polsce*, t. 2, Częstochowa 2011; Małolepszy E., *Sport i turystyka w działalności Zrzeszenia Ludowe Zespoły Sportowe w Polsce w latach 1989 - 2009*. [w:] Muszkieta R., Żukow W., Napierała M., Saks E. (red.), *Stan i rozwój regionalnego sportu i rekreacji*, Bydgoszcz 2010.

⁵ Latuszkiewicz B., *Zielone bractwo*, Warszawa 2000.

⁶ Jakubczyk A., *Historia Klubu Sportowego Znicz Podzamcze*, praca licencjacka, WŚ Kielce 2004; Kapińska M., *Monografia Klubu Sportowego ŁKS Stella*, praca licencjacka, WŚ Kielce 1999; Kiniorski R., *50-lecie ŁKS Skala Tumlin – próba monografii*, praca licencjacka, WŚ Kielce 1998; Pająk A., *Historia sekcji piłki nożnej klubu Ludowego Zespołu Sportowego Łysica Bodzentyn w latach 1945-2001*, praca licencjacka, WŚ Kielce 2001; Sikora S., *Rozwój narciarstwa biegowego w MKS Jodla Bodzentyn*, praca licencjacka, WŚ Kielce 2002.

„25 lat LZS w Kielecczyźnie”⁸ and „60 lat ze znakiem LZS na ziemi świętokrzyskiej”⁹ about the activity of Rural Sports Clubs in the Kielce province appeared. Information about Rural Sports Clubs can be also found in publications concerning physical culture in the Kielce province¹⁰. In individual years articles in local newspapers were printed – „Echo Dnia”, „Słowo Ludu”, „Tygodnik Starachowicki”.

METHODOLOGY

In this work the test methods: an analysis of the historical sources, induction, deduction and synthesis has been applied. It leads to formulate the following research problems:

1. Did the activity of the Provincial Association of Rural Sports Clubs in Kielce have an impact on the development of physical culture in the region?
2. Have there been the development of sports infrastructure and trainers during this period?
3. Have there been an increase in the number of cells and section in the Provincial Association of Rural Sports Clubs in the Kielce province in the years 1975 – 1998?

RESULTS OF RESEARCH

8th Provincial Convention of the Delegates of the Association of Rural Sports Clubs debated in Kielce on 16th March 1975. Convention obliged basic cells and the authorities of the Association to improve their programmes in case of the organisation of the sport, leisure and tourism for the whole of the rural population¹¹.

The whole activity took place in the new administrative conditions since the second half of 1975. Besides the activity of the Provincial Council of the Association of Rural Sports Clubs (hereinafter: PC A RSC) in Kielce, there were well known and dynamically acting sport rural centres, e.g. Technical School of Agricultural in Borkowice, Wacyn, Mokoszyna¹². Within the new borders of the province acted 532 basic cells focusing 25242 members, including 6561 women. By the end of the 1978 quantity of Rural Sports Clubs cells increased by 37, the number of the Local Sports Clubs (LSC) increased by 13. Clubs such as: Ponidzie

---

⁷ Bieniek M., *Historia sekcji piłki nożnej Ludowego Zespołu Sportowego Łysica Bodzentyn w latach 1945-2001*, praca magisterska, AWF Katowice 2002; Dziewit M., *Historia Klubu Sportowego Zenit Chmielnik*, praca magisterska, AWF Katowice 2002; Jachimczyk A., *Ludowe Zespoły Sportowe na kielecczyźnie w latach 1946-1992. Szkic do portretu*, praca magisterska, WSP Kielce 1994; Oględziński M., *Historia Międzyszkolnego Klubu Sportowego Jodła Bodzentyn*, praca magisterska, AWF Katowice 2001, Szczygieł M., *Przyczynek do dziejów Ludowych Zespołów Sportowych na kielecczyźnie w latach 1946-2000*, praca magisterska, AWF Katowice 2002; Taca A., *Historia klubu sportowego LKS Łysica w Bodzentynie*, praca magisterska, AWF Katowice 2001; Todorowski T., *Historia Międzyszkolnego Klubu Sportowego Zenit w Chmielniku: ze szczególnym uwzględnieniem sekcji piłki nożnej*, praca magisterska, AWF Katowice 1998;

⁸ 25 lat LZS w Kielecczyźnie, Kielce 1971.

⁹ 60 lat ze znakiem LZS na ziemi świętokrzyskiej, Kielce 2006.

¹⁰ Bryła W., *Z dziejów LZS Łysica Bodzentyn 1948-1998*, Bodzentyn 1998; Sitek Z., *Sport szkolny w Bodzentynie (1945-1998)*, [w:] S. Rachtan (red.), *Kronika jubileuszowa 80 - lecia szkoły*, Bodzentyn 1998; Sitek Z., *Sport szkolny w Bodzentynie (1945-2008)*, [w:] S. Rachtan (red.), *Dziewięćdziesiąt lat szkoły średniej w Bodzentynie*, Bodzentyn 2009; Ślusarski J., *Od Alarmu do Zenitu*, Chmielnik 2006; Michniak M., Pawłowski A., *Świętokrzyska Encyklopedia Sportu*, Kielce 2004; Michniak M., Pawłowski A., *Świętokrzyski Leksykon Sportowy*, Kielce 2002; Michniak M., Pawłowski A., *Z piłką nożną przez kielecczyznę. 70 lat Kieleckiego Okręgowego Związku Piłki Nożnej 1928-1998*, Kielce 1998; Piasta Sz., *80 lat Świętokrzyskiego Związku Piłki Nożnej*, Kielce 2008; Piasta Sz., Wikło D., *75 lat świętokrzyskiej piłki nożnej*, Kielce 2003;

¹¹ Sprawozdanie Rady Wojewódzkiej Zrzeszenia Ludowe Zespoły Sportowe w Kielcach z działalności w latach 1975-1978, s.1.

¹² 60 lat ze znakiem LZS na ziemi świętokrzyskiej, Kielce 2006, s.18-19.

Pińczów, Sparta Kazimierza Wielka, Motor Busko – Zdrój, Znicz Podzamcze, Kłos Sobków came into existence¹³.

On the 31 December 1978, existed 64 registered sections¹⁴ in the sport association, which counted 2433 players, including 308 women. These sections had 100 teams, which participated in the system of the games¹⁵ ran by the district sports associations. In the years 1975-1978 the strongest discipline of the Association of Rural Sports Clubs in the Kielce province was archery ran by the Archery Sports Club Stella Słowik, LSC Znicz Podzamcze and LSC Kłos Sobków. The second leading discipline was skiing practised by the LSC Skala from Tumlin. Big progress in the training of players was also in horse-riding kept by the Rural-Horse-riding Sports Club Ponidzie Pińczów. Disciplines such as wrestling, weightlifting, cycling, athletics and some team sports, in which players participate in competitions at provincial level where regarded as developing. A lot of attention was paid to the matter of the development of the championship sport in Central Farming Association "Samopomoc Chłopska" (CFA ACh)¹⁶ and all 9 agricultural schools.

Financial resources drawn mainly from the Department of the Physical Culture and Tourism of the Province Governor's Office, the Main Council of the Association of Rural Sports Clubs and little amount of money from another sources were the main funds for the activity of the Association of Rural Sports Clubs in years 1975-1978. From 1977 the Provincial Association of Rural Sports Clubs received free of charge floating assets in a form of sports equipment from other organizations, like Provincial Sports Federation. This, where handed over to Rural Sports Clubs¹⁷.

Economic crisis started to mount in 1976 and it reflected negatively on the physical culture. Professional sport was preferred at the distribution of the funds. Such proceedings influenced negatively the development of the physical culture in the 80's. Financial problems affected the Association of Rural Sports Clubs in the Kielce province as well. The functioning of the Association was hindered by a reshuffle and frequent rotation on the position of the chairman and vice-chairman of the Provincial Council of the Association of Rural Sports Clubs. In 1978 Leszek Puchała, after 4-year term on a position of the Chairman, decided to resign and move to work for Provincial Committee of Polish United Workers' Party (PZPR). He was replaced by Vice-Chairman Józef Doliński, who resigned in 1984. Zdzisław Stawiarz was elected on the position of the vice-Chairman of the Provincial Council of the Association of Rural Sports Clubs¹⁸.

From 1978 new function in provincial structures of the Rural Sports Clubs appeared, namely the Communal Chairman of the Provincial Council. By virtue of occupational functions, on this post were elected people, who could support morally and financially the Association of Rural Sports Clubs. It was an attempt to raise the authority of the only organization of rural sport in the Kielce region. As a first, the function held Henryk Wrona. He chaired the rural sport movement in the Kielce province for six years – up to the 1984. During 10th Provincial Convention of Rural Sports Clubs Tadeusz Bartos¹⁹ was elected as a new Communal Chairman.

¹³ Sprawozdanie Rady Wojewódzkiej Zrzeszenia Ludowe Zespoły Sportowe w Kielcach z działalności w latach 1975-1978, s.3-4.

¹⁴ It was 30 football sections, table-tennis - 7, athletics - 5, weightlifting – 4, archery, wrestling, chess, handball - 3, skiing, horse-riding – 2, cycling, volleyball and basketball – 1;

¹⁵ There were 2 teams in both I and II league, in Inter-provincially league – 5, in Provincial league – 19, in A class – 32, in B class – 11 and in C class – 29.

¹⁶ Sprawozdanie Rady Wojewódzkiej Zrzeszenia Ludowe Zespoły Sportowe w Kielcach z działalności w latach 1975-1978, s.8-9.

¹⁷ Ibidem, s.23.

¹⁸ Sprawozdanie z działalności Wojewódzkiego Zrzeszenia Ludowe Zespoły Sportowe za lata 1984-1987, s.34.

¹⁹ 60 lat ze znakiem LZS na ziemi świętokrzyskiej, Kielce 2006, s.18.

The introduction of the martial law in 1981 had negative effect on the activity of the Association. Many plans and schemes had been given up because of the organizational and material difficulty: sports equipment was hardly accessible or of bad quality, structures of Rural Sports Clubs left many experienced and distinguished activists²⁰. From 1982 the number of female Rural Sports Clubs members systematically decreased. The reasons for such state were weak propaganda of physical recreation among rural women and low level of the sanitary–hygienic existing sports equipment²¹. In order to encourage women, badminton and sports of defence was introduced to the programme of activities. Draughts, chess and bridge gained popularity²².

Since 1988, systematic decrease in number of Rural Sports Clubs and their members can be observed. Sports sections in strong clubs were disbanded on a large scale. In 1989 ceased funding of sports associations from the country budget. Workplaces, and in particular their crews withdrew from membership in the clubs and Rural Sports Clubs²³. Reorganization touched upon the Provincial Association as well. In 1989 the presidium of the Council decided to dismiss half of the whole staff - only 4 people and 8 sports and tourism instructors and trainers in district governments maintained their positions²⁴. At the end of 1989 there were 506 cells associated 15688 members, and in 1990 it was already only 298 cells, which counted 11049 members²⁵.

This situation has become the object and cause of the resolution of the Provincial Council of the Association of Rural Sports Clubs of 16 December 1989 – Rural Sports Clubs were obliged to attempt to take up economic activities, also noted that developing in the countryside local governments should raise the matter of physical education at the chief place in the programme of their activities. Provincial authorities have started the economic activity in 1988. It was based on carrying building and refurbishing works. However, the scope of works was small and didn't bring projected revenues, it limited the time needed to contact with Rural Sports Clubs. The profile has changed on commercial in the mid 90's. This contributed to the growth in turnover – at the end of 1990 recorded a profit of 80 million zloty. Obtained money was transferred to its statutory activities. In addition, on 31 January 1990 District Councils has been dissolved, because the maintenance of these units exceeded the financial possibilities of the Association of Rural Sports Clubs. Money saved in this way was used as an aid for fundamental cells²⁶. These actions stopped a sharp decline in quantity of the Rural Sports Clubs, but a large group of members of Rural Sports Clubs was not ensured that the basic conditions meet their needs in terms of physical activity²⁷.

During the years 1988 – 1990, despite of the difficult financial situation none of the professional section went into liquidation in the Kielce province. At 31 December 1990 quantitative section status was as follows: wrestling was led by Local Sports Club Znicz Podzamcze Chęcińskie and Local Sports Club Spartakus Daleszyce, archery was led by Sports Club Stella Kielce and Local Sports Club Astra Piekoszów. Skiing was led by Local Sports Club Skała Tumlin, weightlifting – Local Sports Club C Stal Kunów, horse-riding –

---

²⁰ Szczygieł M., *Przyczynek do dziejów Ludowych Zespołów Sportowych na kielecczyźnie w latach 1946-2000*, praca magisterska, AWF Katowice 2002, s.72.

²¹ Jachimczyk A., *Ludowe Zespoły Sportowe na kielecczyźnie w latach 1946-1992. Szkic do portretu*, praca magisterska, WSP Kielce 1994, s.92.

²² *Ibidem*, s.44.

²³ Szczygieł M., *Przyczynek do dziejów Ludowych Zespołów Sportowych na kielecczyźnie w latach 1946-2000*, praca magisterska, AWF Katowice 2002, s.73.

²⁴ *Sprawozdanie z działalności Wojewódzkiego Zrzeszenia LZS za lata 1988 – 1990*, s.1.

²⁵ *Ibidem*, s.7-8.

²⁶ Szczygieł M., *Przyczynek do dziejów Ludowych Zespołów Sportowych na kielecczyźnie w latach 1946-2000*, praca magisterska, AWF Katowice 2002, s.73.

²⁷ *Sprawozdanie z działalności Wojewódzkiego Zrzeszenia LZS za lata 1988 – 1990*, s.8.

Local Horse-riding Club Borków and Local Horse-riding Club Ponidzie Pińczów, women handball – Local Sports Club Świt Wolica²⁸. Limitation of the subsidy and growing costs of participation in competitions brought many of the weakest Rural Sports Clubs has been dissolved²⁹.

In 1991 the number of fundamental cells amounted to a total of 287 and associated 11,092 members³⁰. For the statutory activities in 1991, the Provincial Council of Rural Sports Clubs has received from WRN 500 million zloty (the total budget for physical culture was established on the level of 7 billion 168 million zloty)³¹.

The Association's programme of activity for the years from 1991 to 1994 predicted the propagation of physical education among residents of rural areas, small towns and school pupils. Disciplines such as horse-riding, weightlifting, cycling, athletics, archery, skiing, table-tennis, wrestling was acknowledged as priority. In the programme, the Association has also pointed out that, in activities for the propagation of physical education natural ally will be the Church³².

On 13th Provincial General Meeting of the Association of Rural Sports Clubs, which was held on 30 March 1996, the Council was formed in new composition: Chairman – Tadeusz Bartos, vice-Chairman – Tadeusz Kruk and Jan Mazur, secretary – Jerzy Kula, collector – Czesław Zemsta, 6 members of Presidium and 13 members of the Council. The composition of the Council decreased by 3 people, who have died (Włodzimierz Jaćwiąg, Zdzisław Stawiarz, Tadeusz Musiał) during the term. In consequence, the Council, in accordance with the statute, was reduced to 21 people³³. Archery, wrestling, skiing, athletics, weightlifting, and women handball were acknowledged as leading disciplines during this period. Archery was led by Sports Club Stella Kielce, which was foremost club in this discipline and Students Sports Club Orzeł Słowik, Students Sports Club Spartakus Sitkówka, Students Sports Club Gwiazda Nowiny, LSC Astra Piekoszów. Wrestling was led by LSC Znicz Podzamcze, skiing – LSC Skała Tumlin and Rural-Students Sports Club Wzdół Rządowy, athletics – RSC Kielce, LSC Zryw Łopuszno, SC Olimp Końskie, Students Sports Club Górno, RSC Sędziszów, Rural- Students Sports Club Sokół Włoszczowa, RSC Leśnik Zagnańsk, RSC Strawczyn, Rural- Students Sports Club Olimp Wzdół Rządowy, weightlifting – RSC Stal Kunów, and handball in RSC Świt Wolica and in established in 1995 SC Łysogóry Kielce³⁴.

During the years 1996 – 1998, the activity of the Association of the RSC was carried out on the financial resources assigned to accomplish contracted assignments. These resources were donated by the Kielce province Governor and were as follows: 1996 -120,000 zloty, 1997 – 130,000 zloty, 1998 – 165,000 zloty. Financial resources were used entirely. During those years, the Provincial Council of the Associations of the Rural Sports Clubs also gave financial support – it was allotted for the sport and tourism activities in Schools of Agricultural. It was resources allotted for conducting extra classes, participation in competition, purchase of sports equipment. All Schools of Agricultural in the Kielce province

---

²⁸ Ibidem, s.12.

²⁹ Słowo Ludu, 1991, nr 100, s. 15.

³⁰ Sprawozdanie zbiorcze z działalności Ogniwa Zrzeszenia LZS, LKS za rok 1991.

³¹ Słowo Ludu - Magazyn, nr 1599, s.11.

³² Jachimczyk A., Ludowe Zespoły Sportowe na kielecczyźnie w latach 1946-1992. Szkic do portretu, praca magisterska, WSP Kielce 1994, s.45.

³³ Szczygieł M., Przyczynek do dziejów Ludowych Zespołów Sportowych na kielecczyźnie w latach 1946-2000, praca magisterska, AWF Katowice 2002, s.74.

³⁴ Sprawozdanie z działalności Wojewódzkiego Zrzeszenia LZS za lata 1996-1999, Kielce, s.4.

received an aid³⁵. In 1997 and 1998 SC Stella Kielce and RSC Znicz Podzamcze also received financial resources for, so-called boarding houses³⁶.

Particular RSC's also received modest grants from their City Offices, Municipal Offices, and sponsors.

In 1997 Catholic Sports Club Juventa Starachowice received 2,000 zloty from city authorities³⁷.

On 24 March 1998 on a motion from the Presidium, the Provincial Council granted the title of Honorary President of the Provincial Council of the Associations of Rural Sports Clubs to Julian Jaworz-Dutka – the President of the Provincial Council of the Associations of Rural Sports Clubs in Kielce during the years 1956 – 1974.

One of the basic tasks of the Associations of Rural Sports Clubs was developing and expanding diverse forms of mass sport in the rural environment. In this respect, the Associations of Rural Sports Clubs collaborated with organizations active in rural areas, resulting in organizing many events, tournaments, inter-school competitions, the games at local and provincial level.

The most widespread and traditional mass events, which were conducted to all-Polish finals and took position in the calendar of the Kielce Associations of Rural Sports Clubs were: Polish National Chess Tournament for the Golden Rook (Ogólnopolski Turniej Szachowy o Złotą Wieżę), the Stanisław Tymowicz Polish National Tournament „Piłkarska Kadra Czeka” (Ogólnopolski Turniej „Piłkarska Kadra Czeka” im. Stanisława Tymowicza), All-Polish Mass Cross-country Run of the Association of Rural Sports Clubs (Ogólnopolskie Masowe Biegi Przelajowe Zrzeszenia LZS)³⁸.

The Associations of Rural Sports Clubs was also organizer of tourist-sightseeing activities in the form of sleigh rides, rallies, fairs, canoeing in the municipalities and the province. To the most popular tourist events organised in this period belonged: Rajd Szlakami Walk Partyzanckich, Rajd Bitewnym Szlakiem Partyzanckiej Chwały, Wojewódzkie Złoty Organizatorów Turystyki Wiejskiej i Młodzieży Szkół Rolniczych, Wojewódzkie Olimpiady Wiedzy Turystyczno Krajoznawczej, Rajdy rowerowo – motorowe Rowerem Wszędzie, Złoty Kask i Pokochajmy Motorower, rally Białym Szlakiem, rally Szlakiem Białego Zagłębia, rally Powitanie Jesieni, rally Szlakami Republiki Pińczowskiej, Złot Kościuszkowski³⁹.

A very important role of the Association was organising sports and tourism activities in schools of agricultural, to which on the premises of the province includes: ZSR (Agricultural School Complex) in Bałtów, ZSR in Cudzynowice, ZSR in Chrobrza, ZSR in Kurzelów, ZSR in Książ Wielki, ZSR in Podzamcze Chęcińskie, ZSR in Włoszczowa, ZSR in Sichów Duży, ZSR in Makoszyn, ZSL (Forestry School Complex) in Zagnańsk, ZSZ (Vocational School Complex) in Odonowa. Activity of Rural Sports Clubs at Schools of Agriculture was carried out on the basis of two-year sports-tourism work programmes and adopted by the Association of Rural Sports Clubs and the Ministry of Agriculture⁴⁰. The test for young people, their teachers and trainers were organized biennially National Youth Games for Schools of Agricultural, Forestry and Central Farming Association “Samopomoc Chłopska”. The games were held in odd-numbered years. In the VII Olympics, which took place in Bydgoszcz, representation of the Kielce province took 22 place. In even-numbered

---

³⁵ Ibidem, s.12.

³⁶ Szczygieł M., Przyczynek do dziejów Ludowych Zespołów Sportowych na kielecczyźnie w latach 1946-2000, praca magisterska, AWF Katowice 2002, s.75.

³⁷ Tygodnik Starachowicki, 1997, nr 12, s. 19.

³⁸ 60 lat ze znakiem LZS na ziemi świętokrzyskiej, Kielce 2006, s.113.

³⁹ Ibidem, s.122-124.

⁴⁰ Ibidem, s.117.

years were held schools championships in the disciplines for individuals⁴¹.

In rural areas the Spring's Cup Cross-Country Race (Wiosenne Biegi Przelajowe o Puchar Wiosny) became very popular. In the provincial event took part average of 200 people⁴².

Since 1976 the Games of Rural Sports Clubs of the Food Management Company (Igrzyska Rekreacyjno – Sportowe LZS Pracowników Gospodarki Żywnościowej) have been organized. The Games were carried out in the workplaces and at municipality, the district and provincial level. On the Provincial Games, which took place in Włoszczowa in 1976, took part 150 players. One year later in Pińczów was 285 competitors, while in 1978 – again in Włoszczowa - number of male and female athletes was already 580 people. In 1978 for the first time Provincial Winter Games were organized. 125 male and female athletes participated in this event⁴³. The economic crisis at the turn of the 1970s and 1980s of the 20th century has caused substantial weakening of the interest in sport in the Food Management Company. In consequence, organization of the Games has been abandoned, which had negative impact on the popularization of sport in the rural environment⁴⁴.

The most popular competitions were fixed team games. In 1978 the most teams participated in football – 313, volleyball – 224, draughts – 166 and chess – 157 teams⁴⁵.

In 1984 took place 6.482 sports events, in 1985 – 6.091, in 1986 – 5.868, in 1987 – 6.260⁴⁶. During the years 1988 – 1990 at the Kielce province took place 13.211 sports and recreation events, in which participated 379.470 competitors⁴⁷. The Association of Rural Sports Clubs in 1996 has organized 2.242 sports and recreation events, in 1997 – 2.659 events, and in 1998 was held 2.575⁴⁸.

Since 1996, within the framework of the government's programme to develop a physical culture in the rural environment, Rural Sports Clubs fulfilled two tasks in the area of sport for everybody: Sport of All Children and Sport for All. The primary aim of these actions was to promote active rest, implementation habits of practicing sport regularly, especially during the time after school. Direct performers of those tasks were social activists of Rural Sports Clubs and teachers from rural schools⁴⁹.

During the winter holidays and summer holidays were organised training camps. In the years 1996 – 1998 the Main Council of Rural Sports Clubs provided financial support for clubs as a part of Sports Vacation programme. Financial assistance received: SC Stella Kielce, RSC Znicz Podzamcze, SC Progress-Łysogóry Kielce, RSC Świt Wolica, RSC Skala Tumlin, RSC Astra Piekoszów, RSC Zryw Łopuszno, RSC Stal Kunów, RSC Kordian Bliżyn, RSC Kielce – athletics and table-tennis sections⁵⁰.

Problems with the sports infrastructure accompanied Rural Sports Clubs from the beginning of their existence. The development of sport in a large extent depended on the quantity and quality of owned facilities. A matter of cooperation between schools and RSC was important as very few cells had their own sports facilities.

⁴¹ Sprawozdanie Rady Wojewódzkiej Zrzeszenia Ludowe Zespoły Sportowe w Kielcach z działalności w latach 1975-1978, s.13.

⁴² Ibidem, s.6.

⁴³ Ibidem, s.7.

⁴⁴ Jachimczyk A., Ludowe Zespoły Sportowe na kielecczyźnie w latach 1946-1992. Szkic do portretu, praca magisterska, WSP Kielce 1994, s.115.

⁴⁵ Sprawozdanie Rady Wojewódzkiej Zrzeszenia Ludowe Zespoły Sportowe w Kielcach z działalności w latach 1975-1978, s.7.

⁴⁶ Tabele do Sprawozdania Rady Głównej na XI Krajowy Zjazd Delegatów Zrzeszenia LZS, tabela nr 14.

⁴⁷ Sprawozdanie z działalności Wojewódzkiego Zrzeszenia LZS za lata 1988 – 1990, s.10.

⁴⁸ Sprawozdanie z działalności Wojewódzkiego Zrzeszenia LZS za lata 1996-1999, Kielce 2000, s.3.

⁴⁹ 60 lat ze znakiem LZS na ziemi świętokrzyskiej, Kielce 2006, s.115.

⁵⁰ Szczygieł M., Przyczynek do dziejów Ludowych Zespołów Sportowych na kielecczyźnie w latach 1946-2000, praca magisterska, AWF Katowice 2002, s.75.

After 1975 approximately 90% of Rural Sports Clubs has benefited from school equipment. Schools in Bodzentyn and Wzdół Rządowy made their playgrounds and gyms available⁵¹.

At 31 December 1978 in the possession of the Association of Rural Sports Clubs were 3 multifunctional stadiums, 2 sports halls, 10 football pitches, 8 volleyball fields, 1 handball field, 3 basketball fields, 2 swimming pools and 2 ski jumps. A large success was construction of the sports and entertainment arena in Wolica and mounting of lighting on routes and ski jump in Tumlin⁵². In 1982, there were no sports facilities in more than 20 districts. Small objects were constructed in, e.g. Kowala, Oleszno, Nagłowice, Cedzyna, Dąbrowa, Łągów⁵³.

A big event was opening in 1986 archery training centre in Słowik near Kielce. In the completely equipped centre was also hotel. Through this investment, Słowik became an archers training camp for competitors from all over the country, as well as national staff⁵⁴.

At the end of 1989 and 1990 construction of sports facilities practically stopped. Changes in funding principles caused, that in 1990 no financial resources were raised for the extension of the sports infrastructure. There were also no resources to conduct current necessary modernization⁵⁵.

Another element which blocked the development of physical culture in rural areas was insufficient number of trainers.

In 1975 the Provincial Association of Rural Sports Clubs trained on own and national courses 3 sports instructors, 25 youth sports organisers and 41 judges of sports activities. In 1976 the degree of sports instructor in archery gained 4 people, in athletics 1. Youth sports organizers became 47 people and 29 judges of sports activities. A year after, 23 sports instructors in disciplines like archery, athletics, volleyball, wrestling, weightlifting, cycling, horse-riding, skiing were trained. 49 youth sports organizers and 43 judges of sports activities were also trained. In 1978, 7 people became sports instructor and 45 judges were instructed⁵⁶.

Particularly difficult period fell on a turn of the 1970s and 1980s in the 20th century. In 1979 and 1980, only 16 people graduated from sports instructors' course. The most – 6 people – became instructor in athletics. In 1981 all sports instructor courses were cancelled. In the years 1982 – 1989 only 25 persons got sports instructor qualifications⁵⁷.

During the period from 1996 to 1998 more focus was put on training personnel. The Provincial Council trained 110 people as sports organizers and 64 archery judges. The MC the Association of Rural Sports Clubs arranged training courses in athletics, table-tennis, football and wrestling, in which the members of the Association of Rural Sports Clubs from Kielce took part⁵⁸.

---

⁵¹ Jachimczyk A., Ludowe Zespoły Sportowe na kielecczyźnie w latach 1946-1992. Szkic do portretu, praca magisterska, WSP Kielce 1994, s.97.

⁵² Sprawozdanie Rady Wojewódzkiej Zrzeszenia Ludowe Zespoły Sportowe w Kielcach z działalności w latach 1975-1978, s.20.

⁵³ Jachimczyk A., Ludowe Zespoły Sportowe na kielecczyźnie w latach 1946-1992. Szkic do portretu, praca magisterska, WSP Kielce 1994, s.97-98.

⁵⁴ Ibidem, s.99.

⁵⁵ Szczygieł M., Przyczynek do dziejów Ludowych Zespołów Sportowych na kielecczyźnie w latach 1946-2000, praca magisterska, AWF Katowice 2002, s.81.

⁵⁶ Sprawozdanie Rady Wojewódzkiej Zrzeszenia Ludowe Zespoły Sportowe w Kielcach z działalności w latach 1975-1978, s.21-22.

⁵⁷ Szczygieł M., Przyczynek do dziejów Ludowych Zespołów Sportowych na kielecczyźnie w latach 1946-2000, praca magisterska, AWF Katowice 2002, s.84.

⁵⁸ Sprawozdanie z działalności Wojewódzkiego Zrzeszenia LZS za lata 1996-1999, Kielce, s.12.

CONCLUSION

In summary, it is worth noting, that the achievements of the Associations of the Rural Sports Club in Kielce province are significant. Through an annual organization of hundreds of various events for thousands of competitors developed the physical culture in small towns and villages, propagated sport, popularized physical activity, discovered sports talents, provided entertainment – thanks to this differences between rural and a large city became more equal. Enthusiasm and vigour of the activists, trainers, their involvement in sports activities have brought results. In the Kielce province, in the scope of professional sports competitors achieved the biggest successes in cycling, archery, athletics, table-tennis, skiing. In Association were brought up Olympic athletes, champions of the province, country and Europe. The biggest successes in given period had: Wojciech Betlej, Łukasz Boral, Rafał Dobrowolski, Zbigniew Grudzień, Elżbieta Kapusta – Habrowska, Bronisław Kurzak, Konrad Kwiecień, Robert Marcinkiewicz, Bartosz Mikos, Zbigniew Mondzik, Arkadiusz Ponikowski, Lucyna Skowronek – Krzemińska, Katarzyna Zawadzka – Ponikowska⁵⁹.

The Association has benefited mainly from the sports infrastructure belonging to schools, however, thanks to the involvement of Rural Sports Clubs activists several sports facilities was built, modernised and put into use, which have become the trademark of the region. In the '70s and '80s of the 20th century on the initiative of the Associations in many localities smaller facilities were built – mainly fields to sports games. The process of training would not have been possible if not sufficiently prepared staff. In this period, in the Associations of the Rural Sports Club sports instructors, youth sports organisers and the judges of different sports disciplines were systematically trained.

The organisational development of Rural Sports Clubs in the Kielce province was implemented in two stages. In the years 1975 - 1989 quantitative status of cells remained constant. In 1990 there has been a sharp decline in the quantities of cells by approximately 40%, but after that collapse the number of cells and members stagnated. In conclusion, there has been a regress of quantity of cells and members in the Provincial Association of Rural Sports Club in the Kielce province.

BIBLIOGRAPHY

A. Sources

I. Archives

Składnica Akt Wojewódzkiego Zrzeszenia Ludowe Zespoły Sportowe w Kielcach

II. Printed sources

Sprawozdanie Rady Wojewódzkiej Zrzeszenia Ludowe Zespoły Sportowe w Kielcach z działalności w latach 1975-1978.

Sprawozdanie z działalności Wojewódzkiego Zrzeszenia Ludowe Zespoły Sportowe za lata 1984-1987.

Sprawozdanie z działalności Wojewódzkiego Zrzeszenia LZS za lata 1988 – 1990.

Sprawozdanie z działalności Wojewódzkiego Zrzeszenia LZS za lata 1996-1999.

Sprawozdanie zbiorcze z działalności Ogniwa Zrzeszenia LZS, LKS za rok 1991.

Tabele do Sprawozdania Rady Głównej na XI Krajowy Zjazd Delegatów Zrzeszenia LZS.

III. Press

Echo Dnia, 1975 – 1998.

Słowo Ludu, 1975 - 1998.

Tygodnik Starachowicki, 1994 - 1998.

B. Literature

---

⁵⁹ 60 lat ze znakiem LZS na ziemi świętokrzyskiej, Kielce 2006, s.14, 23-65.

I. Publications

- 25 lat LZS w Kielecczyźnie, Kielce 1971.
60 lat ze znakiem LZS na ziemi świętokrzyskiej, Kielce 2006.
Bryła W., *Z dziejów LZS Łysica Bodzentyn 1948-1998*, Bodzentyn 1998.
Drażdzewski S., *Ludowe Zespoły Sportowe*, Warszawa 1974.
Drażdzewski S., *Ludowe Zespoły Sportowe. Zarys dziejów 1946 – 1964*, Warszawa 1967.
Drozdek – Małolepsza T., J. Rodziewicz – Gruhn (red.), *Z dziejów kultury fizycznej i turystyki w Polsce*, t.2, Częstochowa 2011.
Gaj J., Hądzelek K., *Dzieje kultury fizycznej w Polsce*, Poznań 1997.
Latuszkiewicz B., *Zielone bractwo*, Warszawa 2000.
Małolepszy E., *Kultura fizyczna w działalności wiejskich organizacji młodzieżowych w II Rzeczypospolitej*, Częstochowa 2004.
Mazur M., *50 lat LZS*, Piotrków Trybunalski 1997.
Mazur M., *Ludowe Zespoły Sportowe w regionie łódzkim w latach 1946–2006*, Radomsko 2006.
Michniak M., Pawłowski A., *Świętokrzyska Encyklopedia Sportu*, Kielce 2004.
Michniak M., Pawłowski A., *Świętokrzyski Leksykon Sportowy*, Kielce 2002.
Michniak M., Pawłowski A., *Z piłką nożną przez kielecczyznę. 70 lat Kieleckiego Okręgowego Związku Piłki Nożnej 1928-1998*, Kielce 1998;
Muszkieta R., Żukow W., Napierała M., Saks E. (red.), *Stan i rozwój regionalnego sportu i rekreacji*, Bydgoszcz 2010.
Piasta Sz., *80 lat Świętokrzyskiego Związku Piłki Nożnej*, Kielce 2008;
Piasta Sz., Wikło D., *75 lat świętokrzyskiej piłki nożnej*, Kielce 2003;
Rachtan S. (red.), *Dziewięćdziesiąt lat szkoły średniej w Bodzentynie 1918 – 2008*, Bodzentyn 2008.
Rachtan S. (red.), *Kronika Jubileuszowa 80-lecia szkoły: Liceum Ogólnokształcące im. Józefa Szermentowskiego w Bodzentynie*, Bodzentyn 1998.
Ślusarski J., *Od Alarmu do Zenitu*, Chmielnik 2006.

II. Unpublished Works

B.A. thesis:

- Jakubczyk A., *Historia Klubu Sportowego Znicz Podzamcze*, WŚ Kielce 2004.
Kapińska M., *Monografia Klubu Sportowego ŁKS Stella*, WŚ Kielce 1999.
Kiniorski R., *50-lecie ŁKS Skala Tumlin – próba monografii*, WŚ Kielce 1998.
Pająk A., *Historia sekcji piłki nożnej klubu Ludowego Zespołu Sportowego Łysica Bodzentyn w latach 1945-2001*, WŚ Kielce 2001.
Sikora S., *Rozwój narciarstwa biegowego w MKS Jodła Bodzentyn*, WŚ Kielce 2002.

M.A. thesis:

- Bieniek M., *Historia sekcji piłki nożnej Ludowego Zespołu Sportowego Łysica Bodzentyn w latach 1945-2001*, praca magisterska, AWF Katowice 2002.
Dziewit M., *Historia Klubu Sportowego Zenit Chmielnik*, praca magisterska, AWF Katowice 2002.
Jachimczyk A., *Ludowe Zespoły Sportowe na kielecczyźnie w latach 1946-1992. Szkic do portretu*, praca magisterska, WSP Kielce 1994.
Ogłodziński M., *Historia Międzyszkolnego Klubu Sportowego Jodła Bodzentyn*, praca magisterska, AWF Katowice 2001.
Szczygieł M., *Przyczynek do dziejów Ludowych Zespołów Sportowych na kielecczyźnie w latach 1946-2000*, praca magisterska, AWF Katowice 2002.
Taca A., *Historia klubu sportowego ŁKS Łysica w Bodzentynie*, praca magisterska, AWF Katowice 2001.

Todorowski T., *Historia Międzyzakładowego Klubu Sportowego Zenit w Chmielniku: ze szczególnym uwzględnieniem sekcji piłki nożnej*, praca magisterska, AWF Katowice 1998.

ZARYS DZIAŁALNOŚCI WOJEWÓDZKIEGO ZRZESZENIA LUDOWE ZESPOŁY SPORTOWE W KIELCACH W LATACH 1975 – 1998

Agata RAK

Studentka studiów doktoranckich w AWF im. Jerzego Kukuczki w Katowicach

Słowa kluczowe:

- sport na wsi,
- turystyka,
- rekreacja,
- sport wyczynowy,
- kluby sportowe.

Streszczenie:

Celem pracy jest przedstawienie zarysu działalności Wojewódzkiego Zrzeszenia Ludowe Zespoły Sportowe w Kielcach w latach 1975 – 1998. Organizacja popularyzowała turystykę, rekreację i sport amatorski oraz rozwijała sport wyczynowy wśród dzieci, młodzieży i dorosłych w środowisku wiejskim. Działalność Zrzeszenia prowadzona była na terenie województwa kieleckiego. Treści zamieszczone w opracowaniu dotyczą struktury organizacyjnej LZS, działalności programowej i finansowej, szkoleń kadry, bazy sportowej, która była do dyspozycji Zrzeszenia w latach 1975 – 1998. Ponadto w opracowaniu poruszono także kwestię organizacji imprez sportowo – rekreacyjnych.

WSTĘP

Celem pracy jest przedstawienie zarysu działalności Wojewódzkiego Zrzeszenia Ludowe Zespoły Sportowe w Kielcach (dalej: WZ LZS). Za cezurę początkową w prezentowanym przyczynku przyjęto rok 1975. Wtedy utworzono województwo kieleckie. Jako cezurę końcową ustanowiono rok 1998. Wówczas w wyniku reformy administracyjnej, woj. kieleckie przestało istnieć.

Tematyką LZS w Polsce zajmowali się m.in.: S. Drażdżewski⁶⁰, J. Gaj i K. Hądzelek⁶¹, M. Mazur⁶², E. Małolepszy⁶³, B. Latuszkiewicz⁶⁴. Z omawianego okresu, w składnicy akt LZS w Kielcach zachowały się materiały drukowane z lat 1975 – 1978, 1984 – 1990, 1996 – 1999. Brak jest sprawozdań z lat 1979 – 1983 oraz 1991 - 1995. Na temat działalności LZS na kielecczyźnie powstały m.in. prace licencjackie⁶⁵ i magisterskie⁶⁶ oraz ukazały się

⁶⁰ Drażdżewski S., *Ludowe Zespoły Sportowe*, Warszawa 1974; Drażdżewski S., *Ludowe Zespoły Sportowe. Zarys dziejów 1946 – 1964*, Warszawa 1967.

⁶¹ Gaj J., Hądzelek K., *Dzieje kultury fizycznej w Polsce*, Poznań 1997.

⁶² Mazur M., *50 lat LZS*, Piotrków Trybunalski 1997; Mazur M., *Ludowe Zespoły Sportowe w regionie łódzkim w latach 1946–2006*, Radomsko 2006.

⁶³ Małolepszy E., *Kultura fizyczna w działalności wiejskich organizacji młodzieżowych w II Rzeczypospolitej*, Częstochowa 2004; Małolepszy E., *Rola i znaczenie turystyki w działalności Zrzeszenia Ludowe Zespoły Sportowe w Polsce w latach 1989–2010*, [w:] Drozdek – Małolepsza T., Rodziewicz – Gruhn J. (red.), *Z dziejów kultury fizycznej i turystyki w Polsce*, t. 2, Częstochowa 2011; Małolepszy E., *Sport i turystyka w działalności Zrzeszenia Ludowe Zespoły Sportowe w Polsce w latach 1989 - 2009*. [w:] Muszkieta R., Żukow W., Napierała M., Saks E. (red.), *Stan i rozwój regionalnego sportu i rekreacji*, Bydgoszcz 2010.

⁶⁴ Latuszkiewicz B., *Zielone bractwo*, Warszawa 2000.

⁶⁵ Jakubczyk A., *Historia Klubu Sportowego Znicz Podzamcze*, praca licencjacka, WŚ Kielce 2004; Kapińska M., *Monografia Klubu Sportowego ŁKS Stella*, praca licencjacka, WŚ Kielce 1999; Kiniorski R., *50-lecie LKS Skala Tumlin – próba monografii*, praca licencjacka, WŚ Kielce 1998; Pająk A., *Historia sekcji piłki nożnej*

publikacje rocznicowe: „25 lat LZS w Kielecczyźnie”⁶⁷ oraz „60 lat ze znakiem LZS na ziemi świętokrzyskiej”⁶⁸. Informacje na temat LZS można znaleźć w publikacjach dotyczących kultury fizycznej na kielecczyźnie⁶⁹. W poszczególnych latach ukazywały się także artykuły w lokalnej prasie – m.in. w „Echu Dnia”, „Słowie Ludu”, „Tygodniku Starachowickim”.

METODOLOGIA

W pracy zastosowano metody badawcze: analizę źródeł historycznych, indukcję, dedukcję oraz syntezę. Sformułowano następujące problemy badawcze:

1. Czy działalność WZ LZS w Kielcach miała wpływ na rozwój kultury fizycznej w regionie?
2. Czy w omawianym okresie nastąpił rozwój infrastruktury sportowej i kadry szkoleniowej?
3. Czy w latach 1975 – 1998 nastąpił wzrost liczby oddziałów i sekcji w WZ LZS na kielecczyźnie?

WYNIKI BADAŃ

VIII Wojewódzki Zjazd Delegatów Zrzeszenia LZS obradujący 16 marca 1975 r. w Kielcach zobowiązał podstawowe ogniwa i instancje Zrzeszenia do doskonalenia programu działania w zakresie organizacji sportu, rekreacji i turystyki dla całej ludności wiejskiej⁷⁰.

Od drugiego półrocza 1975 r. odbywało się to w nowych warunkach administracyjnych. Poza obszarem działalności Rady Wojewódzkiej Zrzeszenia Ludowe Zespoły Sportowe (RW ZLZS) w Kielcach znalazły się znane i prężnie działające ośrodki sportu wiejskiego, między innymi w Technikach Rolniczych w Borkowicach, Wacynie, Mokoszynie⁷¹. W nowych granicach województwa działały 532 podstawowe ogniwa skupiające 25242 członków, w tym 6561 kobiet. Do końca 1978 r. ilość ogniw LZS wzrosła o 37, ilość Ludowych Klubów Sportowych (LKS) zwiększyła się o 13. Powstały m.in. takie kluby jak: Ponidzie Pińczów, Sparta Kazimierza Wielka, Motor Busko – Zdrój, Znicz Podzamcze, Kłos Sobków⁷².

---

klubu Ludowego Zespołu Sportowego Łysica Bodzentyn w latach 1945-2001, praca licencjacka, WŚ Kielce 2001; Sikora S., *Rozwój narciarstwa biegowego w MKS Jodła Bodzentyn*, praca licencjacka, WŚ Kielce 2002.

⁶⁶ Bieniek M., *Historia sekcji piłki nożnej Ludowego Zespołu Sportowego Łysica Bodzentyn w latach 1945-2001*, praca magisterska, AWF Katowice 2002; Dziewit M., *Historia Klubu Sportowego Zenit Chmielnik*, praca magisterska, AWF Katowice 2002; Jachimczyk A., *Ludowe Zespoły Sportowe na kielecczyźnie w latach 1946-1992. Szkic do portretu*, praca magisterska, WSP Kielce 1994; Oględziński M., *Historia Międzyszkolnego Klubu Sportowego Jodła Bodzentyn*, praca magisterska, AWF Katowice 2001, Szczygieł M., *Przyczynek do dziejów Ludowych Zespołów Sportowych na kielecczyźnie w latach 1946-2000*, praca magisterska, AWF Katowice 2002; Taca A., *Historia klubu sportowego LKS Łysica w Bodzentynie*, praca magisterska, AWF Katowice 2001; Todorowski T., *Historia Międzyszkolnego Klubu Sportowego Zenit w Chmielniku: ze szczególnym uwzględnieniem sekcji piłki nożnej*, praca magisterska, AWF Katowice 1998;

⁶⁷ *25 lat LZS w Kielecczyźnie*, Kielce 1971.

⁶⁸ *60 lat ze znakiem LZS na ziemi świętokrzyskiej*, Kielce 2006.

⁶⁹ Bryła W., *Z dziejów LZS Łysica Bodzentyn 1948-1998*, Bodzentyn 1998; Sitek Z., *Sport szkolny w Bodzentynie (1945-1998)*, [w:] S. Rachtan (red.), *Kronika jubileuszowa 80 - lecia szkoły*, Bodzentyn 1998; Sitek Z., *Sport szkolny w Bodzentynie (1945-2008)*, [w:] S. Rachtan (red.), *Dziewięćdziesiąt lat szkoły średniej w Bodzentynie*, Bodzentyn 2009; Ślusarski J., *Od Alarmu do Zenitu*, Chmielnik 2006; Michniak M., Pawłowski A., *Świętokrzyska Encyklopedia Sportu*, Kielce 2004; Michniak M., Pawłowski A., *Świętokrzyski Leksykon Sportowy*, Kielce 2002; Michniak M., Pawłowski A., *Z piłką nożną przez kielecczyznę. 70 lat Kieleckiego Okręgowego Związku Piłki Nożnej 1928-1998*, Kielce 1998; Piasta Sz., *80 lat Świętokrzyskiego Związku Piłki Nożnej*, Kielce 2008; Piasta Sz., Wikło D., *75 lat świętokrzyskiej piłki nożnej*, Kielce 2003;

⁷⁰ Sprawozdanie Rady Wojewódzkiej Zrzeszenia Ludowe Zespoły Sportowe w Kielcach z działalności w latach 1975-1978, s.1.

⁷¹ *60 lat ze znakiem LZS na ziemi świętokrzyskiej*, Kielce 2006, s.18-19.

⁷² Sprawozdanie Rady Wojewódzkiej Zrzeszenia Ludowe Zespoły Sportowe w Kielcach z działalności w latach 1975-1978, s.3-4.

Na dzień 31 grudnia 1978 r. istniały 64 sekcje⁷³ zarejestrowane w związkach sportowych, które liczyły 2433 zawodników, w tym 308 kobiet. Sekcje te posiadały 100 drużyn uczestniczących w systemie rozgrywek⁷⁴ prowadzonych przez okręgowe związki sportowe. W latach 1975-1978 najsilniejszą dyscypliną Zrzeszenia LZS w województwie kieleckim było łucznictwo prowadzone przez Łuczniczy Klub Sportowy (KS) Stella Słowik, LKS Znicz Podzamcze i LKS Kłos Sobków. Drugą dyscypliną wiodącą było narciarstwo uprawiane przez LKS Skala w Tumlinie. Duży postęp w szkoleniu zawodników nastąpił także w jeździectwie prowadzonym w Ludowym Klubie Jeździeckim (LKJ) Ponidzie Pińczów. Za dyscypliny rozwojowe przyjęto zapasy, podnoszenie ciężarów, kolarstwo, lekką atletykę oraz te gry zespołowe, w których zawodnicy uczestniczyć będą w zawodach na szczeblu międzywojewódzkim. Dużo uwagi poświęcono także sprawom rozwoju sportu kwalifikowanego we wszystkich 9 szkołach rolniczych, leśnych i Centralnym Związku Spółdzielni Rolniczych "Samopomoc Chłopska" (CZSR SCh)⁷⁵.

W zakresie finansowania działalności Zrzeszenia LZS w latach 1975 – 1978, były to środki otrzymywane głównie z Wydziału Kultury Fizycznej i Turystyki Urzędu Wojewódzkiego, Rady Głównej Zrzeszenia LZS oraz w niewielkich sumach z innych źródeł. Od 1977 r. Wojewódzkie Zrzeszenie LZS otrzymywało także nieodpłatnie środki obrotowe w postaci sprzętu sportowego z innych organizacji, jak Wojewódzka Federacja Sportu, które następnie były przekazywane do LKS-ów i LZS-ów⁷⁶.

Narastający od 1976 r. kryzys gospodarczy państwa odbijał się również ujemnie na kulturze fizycznej. Przy rozdziałach środków finansowych wyraźnie preferowano sport wychowawczy. Ten sposób postępowania negatywnie wpłynął na rozwój kultury fizycznej w latach 80-tych XX w., problemy finansowe nie ominęły także Zrzeszenia LZS w województwie kieleckim. Pracę Zrzeszenia utrudniały również zmiany personalne i częste rotacje na stanowisku przewodniczącego i zastępcy RW Z LZS. W 1978 r., po przejściu do pracy w Komitecie Wojewódzkim PZPR, ze stanowiska Przewodniczącego - po 4 letniej kadencji - zrezygnował Leszek Puchała. Jego miejsce zajął Zastępca - Józef Doliński, który zrezygnował w 1984 r., a na stanowisko urzędującego zastępcy przewodniczącego RW Z LZS wybrano wówczas Zdzisław Stawiarza⁷⁷.

Od 1978 r. pojawiła się nowa funkcja w strukturach wojewódzkich LZS, a mianowicie społeczny Przewodniczący Rady Wojewódzkiej - na to stanowisko wybierano osoby, które z racji swoich funkcji zawodowych mogły wesprzeć moralnie i materialnie Zrzeszenie LZS. Była to próba podniesienia autorytetu jedynej organizacji sportu wiejskiego na kielecczyźnie. Jako pierwszy, funkcję tę sprawował Henryk Wrona. Ludowemu ruchowi sportowemu w województwie kieleckim przewodniczył on przez sześć lat - do 1984 r. Na X Wojewódzkim Zjeździe LZS nowym przewodniczącym został Tadeusz Bartos⁷⁸.

Wprowadzenie w 1981 r. stanu wojennego negatywnie odbiło się na działalności Zrzeszenia. Zrezygnowano z wielu planów i zamierzeń z powodu trudności organizacyjnych i materialnych: sprzęt sportowy był trudno dostępny i złej jakości, z LZS odeszło wielu doświad-

⁷³ Było to 30 sekcji piłki nożnej, 7-tenisa stołowego, 5-lekkiej atletyki, 4- podnoszenia ciężarów, po 3-łucznictwa, zapasów, szachów, piłki ręcznej, po 2-narciarstwa, jeździectwa, po 1- kolarstwa, piłki siatkowej i koszykowej;

⁷⁴ W I i II lidze występowały po 2 zespoły, w lidze międzywojewódzkiej – 5, w lidze wojewódzkiej-19, w klasie A – 32 zespoły, w klasie B – 11 zespołów, w klasie C – 29 zespołów.

⁷⁵ Sprawozdanie Rady Wojewódzkiej Zrzeszenia Ludowe Zespoły Sportowe w Kielcach z działalności w latach 1975-1978, s.8-9.

⁷⁶ Ibidem, s.23.

⁷⁷ Sprawozdanie z działalności Wojewódzkiego Zrzeszenia Ludowe Zespoły Sportowe za lata 1984-1987, s.34.

⁷⁸ 60 lat ze znakiem LZS na ziemi świętokrzyskiej, Kielce 2006, s.18.

czonych i zasłużonych działaczy⁷⁹. Od 1982 r. systematycznie spadała liczba kobiet – członkiń LZS. Przyczyną tego stanu była niedostateczna propaganda rekreacji fizycznej wśród kobiet wiejskich oraz niski poziom sanitarno – higieniczny istniejących urządzeń sportowych⁸⁰. Chcąc zachęcić kobiety, do programu działalności wprowadzono badminton i sporty obronne. Dużą popularnością cieszyły się warcaby, szachy, brydż⁸¹.

Od 1988 r. następował systematyczny spadek ilości LZS-ów i ich członków. Masowo rozwiązywały się sekcje sportowe w silnych klubach. W 1989 r. zaprzestano finansowania zrzeszeń sportowych z budżetu centralnego. Zakłady pracy, a w szczególności ich załogi odstępowały od członkowstwa w klubach i LZS-ach⁸². Reorganizacja dotknęła także Zrzeszenie Wojewódzkie – w 1989 r. Prezydium Rady podjęło decyzję o 50% redukcji zatrudnionych pracowników - pozostawiono zaledwie 4 osoby oraz 8 instruktorów sportu, turystyki i szkolenia w gminach⁸³. Na zakończenie 1989 r. istniało 506 ogniw zrzeszających 15688 członków, a w 1990 r. było już tylko 298 ogniw, które liczyły 11049 członków⁸⁴.

Ta sytuacja stała się przedmiotem i przyczyną uchwały RW Z LZS z dnia 16 grudnia 1989 r. – zobowiązano LKS-y do prób podejmowania działalności gospodarczej, zwrócono również uwagę, aby rozwijający się na wsiach samorząd terytorialny stawiał sprawy wychowania fizycznego na naczelnym miejscu w programie swej działalności. Władze wojewódzkie podjęły działalność gospodarczą już w 1988 r. Polegała ona na prowadzeniu robót o charakterze remontowo – budowlanym, jednak zakres tych prac był niewielki i nie przynosił zakładanych dochodów, natomiast ograniczył czas potrzebny na kontakty z LZS-ami. Od połowy 1990 r. zmieniono profil działania na handlowy, co przyczyniło się do wzrostu obrotów – na zakończenie 1990 r. odnotowano zysk w wysokości 80 mln zł. Uzyskane pieniądze przekazano na działalność statutową. Ponadto, 31 stycznia 1990 r. zlikwidowano Rady Rejonowe, gdyż utrzymanie tych jednostek przekraczało możliwości finansowe Zrzeszenia LZS. Zaoszczędzone w ten sposób pieniądze wykorzystano na pomoc dla podstawowych ogniw⁸⁵. Działania te zahamowały gwałtowny spadek ilościowy poszczególnych LZS-ów, ale sporej grupie członków LZS nie zapewniono podstawowych warunków do zaspokajania swoich potrzeb w zakresie aktywności ruchowej⁸⁶.

Pomimo trudnej sytuacji finansowej, w latach 1988 – 1990 w województwie kieleckim nie nastąpiła likwidacja ani jednej sekcji wyczynowej. Na dzień 31 grudnia 1990 r. stan ilościowy sekcji przedstawiał się następująco: zapasy prowadzono w LKS Znicz Podzamecze Chęcińskie oraz LKS Spartakus Daleszyce, łucznicтво prowadził KS Stella Kielce oraz LKS Astra Piekoszów. Narciarstwo prowadzono w LKS Skała Tumlin, podnoszenie ciężarów – LKS Stal Kunów, jeździectwo – LKJ Borków i LKJ Poniemie Pińczów, piłkę ręczną kobiet – LKS Świt Wolica⁸⁷. Ograniczenie dotacji i coraz wyższe koszty uczestnictwa w zawodach spowodowały jednak, że wiele najsłabszych ogniw LZS uległo likwidacji⁸⁸.

⁷⁹ Szczygiel M., *Przyczynek do dziejów Ludowych Zespołów Sportowych na kielecczyźnie w latach 1946-2000*, praca magisterska, AWF Katowice 2002, s.72.

⁸⁰ Jachimczyk A., *Ludowe Zespoły Sportowe na kielecczyźnie w latach 1946-1992. Szkic do portretu*, praca magisterska, WSP Kielce 1994, s.92.

⁸¹ Ibidem, s.44.

⁸² Szczygiel M., *Przyczynek do dziejów Ludowych Zespołów Sportowych na kielecczyźnie w latach 1946-2000*, praca magisterska, AWF Katowice 2002, s.73.

⁸³ Sprawozdanie z działalności Wojewódzkiego Zrzeszenia LZS za lata 1988 – 1990, s.1.

⁸⁴ Ibidem, s.7-8.

⁸⁵ Szczygiel M., *Przyczynek do dziejów Ludowych Zespołów Sportowych na kielecczyźnie w latach 1946-2000*, praca magisterska, AWF Katowice 2002, s.73.

⁸⁶ Sprawozdanie z działalności Wojewódzkiego Zrzeszenia LZS za lata 1988 – 1990, s.8.

⁸⁷ Ibidem, s.12.

⁸⁸ Słowo Ludu, 1991, nr 100, s. 15.

W roku 1991 liczba ogniw podstawowych wyniosła ogółem 287 i zrzeszała 11.092 członków⁸⁹. Na działalność statutową w 1991 r., RW LZS otrzymała z WRN 500 mln zł (całkowity budżet na kulturę fizyczną ustalono wówczas na 7 mld 168 mln zł)⁹⁰.

Program działania Zrzeszenia na lata 1991-1994 przewidywał upowszechnianie wychowania fizycznego wśród mieszkańców wsi, małych miasteczek i młodzieży szkolnej. Za priorytetowe dyscypliny uznano: jeździectwo, podnoszenie ciężarów, kolarstwo, lekką atletykę, łucznictwo, narciarstwo, tenis stołowy, zapasy. W programie, Zrzeszenie zwróciło także uwagę, że w działalności na rzecz upowszechniania wychowania fizycznego naturalnym sojusznikiem będzie Kościół⁹¹.

Na XIII Wojewódzkim zjeździe Sprawozdawczo – Wyborczym Zrzeszenia LZS, który odbył się 30 marca 1996 r. została wybrana Rada w następującym składzie: przewodniczący – Tadeusz Bartos, zastępcy przewodniczącego – Tadeusz Kruk i Jan Mazur, sekretarz – Jerzy Kula, skarbnik – Czesław Zemsta oraz 6 członków Prezydium i 13 członków Rady. W trakcie trwania kadencji skład Rady zmniejszył się o 3 osoby, ponieważ zmarli Włodzimierz Jaćwiąg, Zdzisław Stawiarz, Tadeusz Musiał. Wolnych miejsc nie uzupełniano, postanawiając zmniejszyć Radę zgodnie ze Statutem do 21 osób⁹². Za dyscypliny wiodące w tym okresie uznano: łucznictwo, zapasy, narciarstwo, lekką atletykę, podnoszenie ciężarów, piłkę ręczną kobiet. Łucznictwo prowadzone było w KS Stella Kielce, który był czołowym klubem w tej dyscyplinie sportu oraz w UKS Orzeł Słowik, UKS Spartakus Sitkówka, UKS Gwiazda Nowiny, LKS Astra Piekoszów. Zapasy prowadzone były w LKS Znicz Podzamcze. Narciarstwo w LKS Skąła Tumlin oraz w Uczniowskim Ludowym Klubie Sportowym (ULKS) Wzdół Rządowy. Wiodącymi klubami realizującymi lekką atletykę były WLKS Kielce, LKS Zryw Łopuszno, KS Olimp Końskie, UKS Górnio, LZS Sędziszów, Ludowy Uczniowski Klub Sportowy (LUKS) Sokół Włoszczowa, LKS Leśnik Zagnańsk, LZS Strawczyn, ULKS Olimp Wzdół Rządowy. Podnoszenie ciężarów uprawiane było w LKS Stal Kunów. Piłka ręczna dominowała w LKS Świt Wolica oraz w powstałym w 1995 r. KS Łysogóry Kielce⁹³.

W latach 1996 – 1998 działalność Zrzeszenia LZS prowadzona była w oparciu ośrodki finansowe przeznaczone na realizację zadań zleconych. Były to środki wojewody kieleckiego i przedstawiały się następująco: 1996 r. -120.000 zł, 1997 – 130.000 zł, 1998 – 165.000 zł. Środki te były w pełni wykorzystywane. W tych latach, wsparcia finansowego udzieliła także RG Z LZS – przeznaczono je na działalność sportowo – turystyczną w szkołach rolniczych. Były to środki przeznaczone na prowadzenie zajęć pozalekcyjnych, udział w imprezach i zakup sprzętu sportowego. Pomocą zostały objęte wszystkie szkoły rolnicze w województwie kieleckim⁹⁴. W 1997 i 1998 r. KS Stella Kielce oraz LKS Znicz Podzamcze otrzymały także środki finansowe na tzw. internaty sportowe⁹⁵.

Poszczególne LZS - y otrzymywały także skromne dotacje z Urzędów Miasta, Urzędów Gmin, sponsorów.

W 1997 r. Katolicki Klub Sportowy Juventa Starachowice od władz miasta otrzymał 2.000 zł⁹⁶.

⁸⁹ Sprawozdanie zbiorcze z działalności Ognia Zrzeszenia LZS, LKS za rok 1991.

⁹⁰ Słowo Ludu - Magazyn, nr 1599, s.11.

⁹¹ Jachimczyk A., *Ludowe Zespoły Sportowe na kielecczyźnie w latach 1946-1992. Szkic do portretu*, praca magisterska, WSP Kielce 1994, s.45.

⁹² Szczygiel M., *Przyczynek do dziejów Ludowych Zespołów Sportowych na kielecczyźnie w latach 1946-2000*, praca magisterska, AWF Katowice 2002, s.74.

⁹³ Sprawozdanie z działalności Wojewódzkiego Zrzeszenia LZS za lata 1996-1999, Kielce, s.4.

⁹⁴ Ibidem, s.12.

⁹⁵ Szczygiel M., *Przyczynek do dziejów Ludowych Zespołów Sportowych na kielecczyźnie w latach 1946-2000*, praca magisterska, AWF Katowice 2002, s.75.

⁹⁶ Tygodnik Starachowicki, 1997, nr 12, s. 19.

W dniu 24 marca 1998 r. na wniosek Prezydium, Rada Wojewódzka przyznała tytuł Honorowego Przewodniczącego Rady Wojewódzkiej Zrzeszenia LZS Julianowi Dutce – Jaworzowi – Przewodniczącemu Rady Wojewódzkiej Zrzeszenia LZS w Kielcach w latach 1956 – 1974.

Jednym z podstawowych zadań Zrzeszenia LZS było rozwijanie i rozszerzanie różnorodnych form sportu masowego w środowisku wiejskim. W tym zakresie współpracowano z organizacjami działającymi na wsi, czego wynikiem było wiele zorganizowanych imprez, turniejów, spartakiad, igrzysk na szczeblu gminnym i wojewódzkim.

Najbardziej powszechnymi i tradycyjnymi imprezami masowymi, które prowadzone były do finałów centralnych i miały pozycję w kalendarzu Kieleckiego Zrzeszenia LZS były: Ogólnopolski Turniej Szachowy o Złotą Wieżę, Ogólnopolski Turniej „Piłkarska Kadra Cze-ka” im. Stanisława Tymowicza oraz Ogólnopolskie Masowe Biegi Przełajowe Zrzeszenia LZS⁹⁷.

Zrzeszenie LZS było także organizatorem działalności turystyczno – krajoznawczej w postaci kuligów, zlotów, festynów, spływów w środowisku, gminach i województwie. Do najpopularniejszych imprez turystycznych organizowanych w tym okresie należały: Rajd Szlakami Walk Partyzanckich, Rajd Bitewnym Szlakiem Partyzanckiej Chwały, Wojewódzkie Złoty Organizatorów Turystyki Wiejskiej i Młodzieży Szkół Rolniczych, Wojewódzkie Olimpiady Wiedzy Turystyczno Krajoznawczej, Rajdy rowerowo – motorowe Rowerem Wszędzie, Złoty Kask i Pokochajmy Motorower, rajd Białym Szlakiem, rajd Szlakiem Białego Zagłębia, rajd Powitanie Jesieni, rajd Szlakami Republiki Pińczowskiej, Złot Kościuszowski⁹⁸

Bardzo ważnym zadaniem Zrzeszenia było organizowanie działalności sportowej i turystycznej w szkołach rolniczych, do których na terenie województwa zaliczyły się: ZSR w Bałtowie, ZSR w Cudzynowicach, ZSR w Chrobrzy, ZSR w Kurzelowie, ZSR w Książu Wielkim, ZSR w Podzamczu Chęcińskim, ZSR we Włoszczowie, ZSR w Sichowie Dużym, ZSR w Makoszynie, ZSL w Zagnańsku, ZSZ w Odonowie. Działalność LZS w szkołach rolniczych realizowana była w oparciu o dwuletnie programy pracy sportowo – turystycznej, przyjmowane przez Zrzeszenie LZS i Ministerstwo Rolnictwa⁹⁹. Sprawdzianem dla młodzieży oraz ich nauczycieli, instruktorów były organizowane co 2 lata Ogólnopolskie Igrzyska Młodzieży Szkół Rolniczych, Leśnych i CZSR SCh. Igrzyska organizowane były w latach nieparzystych. W VII Igrzyskach, które odbyły się w Bydgoszczy reprezentacja województwa kieleckiego zajęła 22 miejsce. W latach parzystych organizowane były mistrzostwa szkół w dyscyplinach indywidualnych¹⁰⁰.

Dużą popularnością w środowisku wiejskim cieszyły się Wiosenne Biegi Przełajowe o Puchar Wiosny, w imprezie wojewódzkiej brało w nich udział przeciętnie 200 osób¹⁰¹.

Od 1976 r. organizowano Igrzyska Rekreacyjno – Sportowe LZS Pracowników Gospodarki Żywnościowej. Zawody te prowadzone były w zakładach pracy oraz na szczeblu gminnym, rejonowym i wojewódzkim. Na Igrzyskach Wojewódzkich, które odbyły się w 1976 r. we Włoszczowie startowało 150 zawodników, rok później w Pińczowie startujących było 285, natomiast w 1978 r. – ponownie we Włoszczowie - liczba zawodników i zawodniczek wyniosła już 580 osób. W 1978 r. po raz pierwszy zorganizowano Wojewódzkie Igrzyska Zimowe. W tej imprezie wzięło udział 125 zawodników i zawodniczek¹⁰². Kryzys gospo-

⁹⁷ 60 lat ze znakiem LZS na ziemi świętokrzyskiej, Kielce 2006, s.113.

⁹⁸ Ibidem, s. 122-124.

⁹⁹ Ibidem, s.117.

¹⁰⁰ Sprawozdanie Rady Wojewódzkiej Zrzeszenia Ludowe Zespoły Sportowe w Kielcach z działalności w latach 1975-1978, s.13.

¹⁰¹ Ibidem, s.6.

¹⁰² Ibidem, s.7.

darczy przełomu lat siedemdziesiątych i osiemdziesiątych XX w. spowodował znaczne osłabienie zainteresowania sportem w zakładach gospodarki żywnościowej. W rezultacie zrezygnowano z organizacji Igrzysk, co negatywnie odbiło się na popularyzacji sportu w środowisku wiejskim¹⁰³.

Najbardziej popularnymi zawodami były stałe rozgrywki w grach zespołowych. W 1978 r. najwięcej zespołów uczestniczyło w piłce nożnej – 313, piłce siatkowej – 224, warcach – 166 oraz szachach – 157 drużyn¹⁰⁴.

W 1984 r. odbyły się 6.482 imprezy sportowe, w 1985 r. – 6.091, w 1986 r. – 5.868, w 1987 r. – 6.260 imprez sportowych¹⁰⁵. W latach 1988 – 1990 na terenie województwa kieleckiego przeprowadzono 13.211 imprez rekreacyjno – sportowych, w których startowało 379.470 uczestników¹⁰⁶. Zrzeszenie LZS w 1996 r. przeprowadziło 2.242 imprezy sportowe i rekreacyjne, w roku 1997 – 2.659 imprez, a w 1998 r. odbyło się ich 2.575¹⁰⁷.

Od 1996 r., w ramach rządowego programu na rzecz rozwoju kultury fizycznej w środowisku wiejskim, LZS realizował dwa zadania w zakresie sportu powszechnego: Sport Wszystkich Dzieci oraz Sport dla Wszystkich. Podstawowym celem tych działań było propagowanie aktywnego wypoczynku, wdrażanie nawyków systematycznego uprawiania sportu, zwłaszcza w czasie pozalekcyjnym. Bezpośrednimi wykonawcami tych zadań byli działacze społeczni LZS i nauczyciele szkół wiejskich¹⁰⁸.

W okresie ferii i wakacji organizowano obozy i zgrupowania sportowe. W latach 1996 – 1998 Rada Główna LZS udzieliła wsparcia finansowego klubom w ramach tzw. Sportowych Wakacji. Pomoc finansową otrzymały: KS Stella Kielce, LKS Znicz Podzamecze, KS Progress-Łysogóry Kielce, WLKS Świt Wolica, LKS Skała Tumlin, LKS Astra Piekoszków, LKS Zryw Łopuszno, LKS Stal Kunów, LZS Kordian Bliżyn, WLKS Kielce – sekcja lekkiej atletyki i tenisa stołowego¹⁰⁹.

Problemy z infrastrukturą sportową towarzyszyły LZS-om od początku ich istnienia. Rozwój sportu w dużym stopniu był uzależniony od ilości i jakości posiadanych obiektów. Istotną była sprawa współpracy szkół z LZS-ami, gdyż niewiele kół dysponowało własnymi obiektami sportowymi.

Po 1975 r. ok. 90% kół LZS korzystało z urządzeń szkolnych. Swoje boiska i sale udostępniały m.in. szkoły w Bodzentynie i Wzdole Rządowym¹¹⁰.

Na dzień 31 grudnia 1978 r. w posiadaniu Zrzeszenia LZS znajdowały się 3 stadiony wieloczynnościowe, 2 sale sportowe, 10 boisk do piłki nożnej, 8 boisk do piłki siatkowej, 1 boisko do piłki ręcznej, 3 boiska do piłki koszykowej, 2 baseny oraz 2 skocznie narciarskie. Dużym sukcesem było wybudowanie hali widowiskowo – sportowej w Wolicy oraz wykonanie oświetlenia tras i skoczni narciarskich w Tumlinie¹¹¹. W 1982 r. w ponad 20 gminach nie

¹⁰³ Jachimczyk A., *Ludowe Zespoły Sportowe na kielecczyźnie w latach 1946-1992. Szkic do portretu, praca magisterska*, WSP Kielce 1994, s.115.

¹⁰⁴ Sprawozdanie Rady Wojewódzkiej Zrzeszenia Ludowe Zespoły Sportowe w Kielcach z działalności w latach 1975-1978, s.7.

¹⁰⁵ Tabele do Sprawozdania Rady Głównej na XI Krajowy Zjazd Delegatów Zrzeszenia LZS, tabela nr 14.

¹⁰⁶ Sprawozdanie z działalności Wojewódzkiego Zrzeszenia LZS za lata 1988 – 1990, s.10.

¹⁰⁷ Sprawozdanie z działalności Wojewódzkiego Zrzeszenia LZS za lata 1996-1999, Kielce 2000, s.3.

¹⁰⁸ 60 lat ze znakiem LZS na ziemi świętokrzyskiej, Kielce 2006, s.115.

¹⁰⁹ Szczygieł M., *Przyczynek do dziejów Ludowych Zespołów Sportowych na kielecczyźnie w latach 1946-2000*, praca magisterska, AWF Katowice 2002, s.75.

¹¹⁰ Jachimczyk A., *Ludowe Zespoły Sportowe na kielecczyźnie w latach 1946-1992. Szkic do portretu*, praca magisterska, WSP Kielce 1994, s.97.

¹¹¹ Sprawozdanie Rady Wojewódzkiej Zrzeszenia Ludowe Zespoły Sportowe w Kielcach z działalności w latach 1975-1978, s.20.

było jakichkolwiek urządzeń sportowych, a niewielkie obiekty powstały m.in. w Kowali, Olesznie, Nagłowicach, Cedzynie, Dąbrowie, Łagowie¹¹².

Dużym wydarzeniem było otwarcie w 1986 r. ośrodka szkolenia łuczniczego w podkieleckim Słowiku. W kompletnie wyposażonym ośrodku funkcjonował również hotel. Dzięki tej inwestycji, Słowik stał się miejscem zgrupowań łuczników z całej Polski, a także kadry narodowej¹¹³.

Na przełomie 1989 i 1990 r. budownictwo obiektów sportowych ustało. Zmiana zasad finansowania spowodowała, że w 1990 r. nie uzyskano żadnych środków na rozbudowę infrastruktury sportowej. Nie było także środków niezbędnych do przeprowadzania bieżących modernizacji¹¹⁴.

Kolejnym elementem hamującym rozwój wiejskiej kultury fizycznej była niedostateczna ilość kadry szkoleniowej.

W 1975 r. Wojewódzkie Zrzeszenie LZS przeszkoliło na kursach własnych i centralnych 3 instruktorów sportu, 25 młodzieżowych organizatorów sportu oraz 41 sędziów sportowych. W 1976 r. stopień instruktora sportu w łucznictwie uzyskały 4 osoby, w lekkiej atletyce 1. Młodzieżowymi organizatorami sportu zostało 47 osób, a sędziami sportowymi – 29 osób. Rok później, przeszkolono 23 instruktorów sportu w takich dyscyplinach jak: łucznictwo, lekka atletyka, piłka siatkowa, zapasy, podnoszenie ciężarów, kolarstwo, jeździectwo i narciarstwo, 49 młodzieżowych organizatorów sportu i 43 sędziów sportowych. W 1978 r. stopień instruktora uzyskało 7 osób oraz przeszkolono 45 sędziów sportowych¹¹⁵.

Szczególnie trudny okres przypadł na przełom lat siedemdziesiątych i osiemdziesiątych XX w. W 1979 i 1980 r. tylko 16 osób ukończyło kursy instruktorów sportu. Najwięcej – 6 osób – zdobyło uprawnienia instruktora lekkiej atletyki. W 1981 r. odwołano wszystkie kursy instruktorskie. W latach 1982 – 1989 zaledwie 25 osób uzyskało tytuły instruktora sportu¹¹⁶.

W okresie od 1996 do 1998 r. zwrócono większą uwagę na szkolenie kadr. Rada Wojewódzka wyszkoliła 110 osób w zakresie organizatora sportu oraz 64 sędziów łucznictwa. RG Z LZS zorganizowała kursy instruktorskie z lekkiej atletyki, tenisa stołowego, piłki nożnej oraz zapasów, w których uczestniczyli członkowie Zrzeszenia LZS w Kielcach¹¹⁷.

ZAKOŃCZENIE

Podsumowując, należy stwierdzić, że Zrzeszenie LZS na kielecczyźnie poprzez roczną organizację różnorodnych imprez rozwijało szeroko pojętą kulturę fizyczną w małych miejscowościach i na wsiach. Działalność Zrzeszenia była ukierunkowana na upowszechnianie sportu, popularyzację aktywności fizycznej i rekreacji, odkrywano sportowe talenty, dostarczano rozrywki – dzięki temu wyrównywano także różnice pomiędzy wsią a dużym miastem. Zapał i entuzjazm działaczy, szkoleniowców, ich zaangażowanie w działalność sportową przyniosły rezultaty. W województwie kieleckim w zakresie sportu wyczynowego największe sukcesy sportowe odnosili zawodnicy w kolarstwie, łucznictwie, lekkiej atletyce, tenisie stołowym, narciarstwie. W Zrzeszeniu wychowali się olimpijczycy, mistrzowie województwa, kraju i Europy. Największe sukcesy w omawianym okresie odnieśli m.in. Wojciech

¹¹² Jachimczyk A., *Ludowe Zespoły Sportowe na kielecczyźnie w latach 1946-1992. Szkic do portretu*, praca magisterska, WSP Kielce 1994, s.97-98.

¹¹³ Ibidem, s.99.

¹¹⁴ Szczygieł M., *Przyczynek do dziejów Ludowych Zespołów Sportowych na kielecczyźnie w latach 1946-2000*, praca magisterska, AWF Katowice 2002, s.81.

¹¹⁵ Sprawozdanie Rady Wojewódzkiej Zrzeszenia LZS z działalności w latach 1975-1978, s.21-22.

¹¹⁶ Szczygieł M., *Przyczynek do dziejów Ludowych Zespołów Sportowych na kielecczyźnie w latach 1946-2000*, praca magisterska, AWF Katowice 2002, s.84.

¹¹⁷ Sprawozdanie z działalności Wojewódzkiego Zrzeszenia LZS za lata 1996-1999, Kielce, s.12.

Betlej, Łukasz Boral, Rafał Dobrowolski, Zbigniew Grudzień, Elżbieta Kapusta – Habrowska, Bronisław Kurzak, Konrad Kwiecień, Robert Marcinkiewicz, Bartosz Mikos, Zbigniew Mondzik, Arkadiusz Ponikowski, Lucyna Skowronek – Krzemińska, Katarzyna Zawadzka – Ponikowska¹¹⁸.

Zrzeszenie korzystało głównie z infrastruktury sportowej należącej do szkół, jednak dzięki zaangażowaniu działaczy LZS wybudowano, zmodernizowano i oddano do użytku kilka obiektów sportowych, które stały się wizytówką regionu. W latach 70 – tych i 80 – tych XX w. z inicjatywy Zrzeszenia w wielu miejscowościach powstały także mniejsze obiekty – głównie boiska do gier sportowych. Proces szkoleniowy nie byłby możliwy gdyby nie odpowiednio przygotowana kadra. W omawianym okresie w WZ LZS systematycznie szkolono instruktorów sportu, młodzieżowych organizatorów sportu oraz sędziów różnych dyscyplin sportowych.

Rozwój organizacyjny LZS w województwie kieleckim przebiegał dwu etapowo. W latach 1975 - 1989, stan ilościowy ogniw utrzymywał się na stałym poziomie. W roku 1990 nastąpił gwałtowny spadek ilości ogniw o ok. 40%, ale po tym załamaniu, nastąpiła stagnacja liczby kół i członków. Podsumowując omawiany okres – nastąpił regres ilościowy ogniw i członków WZ LZS w Kielcach.

BIBLIOGRAFIA

A. Źródła

I. Źródła archiwalne

Składnica Akt Wojewódzkiego Zrzeszenia Ludowe Zespoły Sportowe w Kielcach.

II. Źródła drukowane

Sprawozdanie Rady Wojewódzkiej Zrzeszenia Ludowe Zespoły Sportowe w Kielcach z działalności w latach 1975-1978.

Sprawozdanie z działalności Wojewódzkiego Zrzeszenia Ludowe Zespoły Sportowe za lata 1984-1987.

Sprawozdanie z działalności Wojewódzkiego Zrzeszenia LZS za lata 1988 – 1990.

Sprawozdanie z działalności Wojewódzkiego Zrzeszenia LZS za lata 1996-1999.

Sprawozdanie zbiorcze z działalności Ogniw Zrzeszenia LZS, LKS za rok 1991.

Tabele do Sprawozdania Rady Głównej na XI Krajowy Zjazd Delegatów Zrzeszenia LZS.

III. Prasa

Echo Dnia, 1975 – 1998.

Słowo Ludu, 1975 - 1998.

Tygodnik Starachowicki, 1994 - 1998.

B. Literatura

III. Publikacje

25 lat LZS w Kielecczyźnie, Kielce 1971.

60 lat ze znakiem LZS na ziemi świętokrzyskiej, Kielce 2006.

Bryła W., *Z dziejów LZS Łysica Bodzentyn 1948-1998*, Bodzentyn 1998.

Drażdzewski S., *Ludowe Zespoły Sportowe*, Warszawa 1974.

Drażdzewski S., *Ludowe Zespoły Sportowe. Zarys dziejów 1946 – 1964*, Warszawa 1967.

Drozdek – Małolepsza T., J. Rodziewicz – Gruhn (red.), *Z dziejów kultury fizycznej i turystyki w Polsce*, t.2, Częstochowa 2011.

Gaj J., Hądzelek K., *Dzieje kultury fizycznej w Polsce*, Poznań 1997.

Latuszkiewicz B., *Zielone bractwo*, Warszawa 2000.

¹¹⁸ *60 lat ze znakiem LZS na ziemi świętokrzyskiej*, Kielce 2006, s.14, 23-65.

Małolepszy E., *Kultura fizyczna w działalności wiejskich organizacji młodzieżowych w II Rzeczypospolitej*, Częstochowa 2004.

Mazur M., *50 lat LZS*, Piotrków Trybunalski 1997.

Mazur M., *Ludowe Zespoły Sportowe w regionie łódzkim w latach 1946–2006*, Radomsko 2006.

Michniak M., Pawłowski A., *Świętokrzyska Encyklopedia Sportu*, Kielce 2004.

Michniak M., Pawłowski A., *Świętokrzyski Leksykon Sportowy*, Kielce 2002.

Michniak M., Pawłowski A., *Z piłką nożną przez kielecczyznę. 70 lat Kieleckiego Okręgowego Związku Piłki Nożnej 1928-1998*, Kielce 1998;

Muszkiet R., Żukow W., Napierała M., Saks E. (red.), *Stan i rozwój regionalnego sportu i rekreacji*, Bydgoszcz 2010.

Piasta Sz., *80 lat Świętokrzyskiego Związku Piłki Nożnej*, Kielce 2008;

Piasta Sz., Wikło D., *75 lat świętokrzyskiej piłki nożnej*, Kielce 2003;

Rachtan S. (red.), *Dziewięćdziesiąt lat szkoły średniej w Bodzentynie 1918 – 2008*, Bodzentyn 2008.

Rachtan S. (red.), *Kronika Jubileuszowa 80-lecia szkoły: Liceum Ogólnokształcące im. Józefa Szermentowskiego w Bodzentynie*, Bodzentyn 1998.

Ślusarski J., *Od Alarmu do Zenitu*, Chmielnik 2006.

IV. Prace niepublikowane

prace licencjackie:

Jakubczyk A., *Historia Klubu Sportowego Znicz Podzamcze*, WŚ Kielce 2004.

Kapińska M., *Monografia Klubu Sportowego ŁKS Stella*, WŚ Kielce 1999.

Kiniorski R., *50-lecie LKS Skala Tumlin – próba monografii*, WŚ Kielce 1998.

Pająk A., *Historia sekcji piłki nożnej klubu Ludowego Zespołu Sportowego Łysica Bodzentyn w latach 1945-2001*, WŚ Kielce 2001.

Sikora S., *Rozwój narciarstwa biegowego w MKS Jodła Bodzentyn*, WŚ Kielce 2002.

prace magisterskie:

Bieniek M., *Historia sekcji piłki nożnej Ludowego Zespołu Sportowego Łysica Bodzentyn w latach 1945-2001*, praca magisterska, AWF Katowice 2002.

Dziewit M., *Historia Klubu Sportowego Zenit Chmielnik*, praca magisterska, AWF Katowice 2002.

Jachimczyk A., *Ludowe Zespoły Sportowe na kielecczyźnie w latach 1946-1992. Szkic do portretu*, praca magisterska, WSP Kielce 1994.

Ogłędziński M., *Historia Międzyszkolnego Klubu Sportowego Jodła Bodzentyn*, praca magisterska, AWF Katowice 2001.

Szczygieł M., *Przyczynek do dziejów Ludowych Zespołów Sportowych na kielecczyźnie w latach 1946-2000*, praca magisterska, AWF Katowice 2002.

Taca A., *Historia klubu sportowego LKS Łysica w Bodzentynie*, praca magisterska, AWF Katowice 2001.

Todorowski T., *Historia Międzyzakładowego Klubu Sportowego Zenit w Chmielniku: ze szczególnym uwzględnieniem sekcji piłki nożnej*, praca magisterska, AWF Katowice 1998.